

2. Дилиберто О. Законы XII Таблиц в Дигестах Юстиниана // Дигесты Юстиниана / Отв. ред. Л.Л.Кофанов. Том VIII: Статьи и указатели. – М.: Статут, 2006. – 677 с.

3. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития / Рудольф Иеринг ; [пер. с 3-го исправ. нем. изд.]. — СПб. : тип. В. Безобразова и К^о, 1875. — 309 с.

ДО ДИСКУСІЇ ПРО ОСНОВНЕ ПИТАННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Бандура О.О.,

професор кафедри філософії та політології Національної академії внутрішніх справ, доктор філософських наук, доцент

Основне питання філософії права є достатньо важливою темою дискусії для філософів та юристів. Л.В. Петрова вважає, що основним для філософії права є питання «Що насправді є правом?» [1, с. 400–401]. Цю точку зору поділяє С.І. Максимов [2, с. 26-27]. Цієї позиції дотримуються й автори підручника з філософії права за редакцією О.Г. Данильяна [3, с. 20]. Таку позицію можна вважати обґрунтованою.

Звернемось до основного питання філософії загалом. Це повинне бути питання, котре конститує філософію, посідає головне, центральне місце серед філософських питань, і його вирішення має принципове значення для вирішення усіх інших питань філософії. Якщо розуміти філософію як систему теоретичних знань про кінцеві підстави буття, то воно збігається з її предметом. Разом з тим філософія завжди мала практичне значення. Точніше, саме виникнення філософії як системи знання було зумовлене істотною практичною потребою людини – потребою правильно орієнтуватись у світі, для чого насамперед необхідні найзагальніші, абстрактні, теоретичні знання про людину та світ, їх відношення. Питання про практичне значення філософії можна розглядати як основне її питання в практичному відношенні. Воно визначило і предмет філософії, тобто її теоретичне основне питання.

В античному світі та в Середні віки практичне значення філософії вбачали у тім, що вона визначала етичні правила життя особистості. Наприкінці XVIII ст. перша промислова революція зумовила важливі зміни у соціальній структурі суспільства (поділ на буржуазію та робітників) й в економічній і політичній сфері (феодальні відносини поступилися місцем капіталістичним). Змінилось практичне спрямування філософії – тепер йшлося про діяльність класів. Якщо попередня філософія була споглядальною, то за нової доби вона стала чинником суспільного життя. К. Маркс та Ф. Енгельс назвали основним питанням філософське питання, яке дозволили реалізувати можливості практичного соціального використання філософії. Ним виявилось питання про те, що є первинним - матерія, буття, чи свідомість, дух. Творці марксизму проголосили єдино істинним матеріалістичне його рішення. Визначивши головною продуктивною силою суспільства пролетаріат, К. Маркс та Ф. Енгельс зробили висновок про необхідність його панівного становища у суспільстві.

Подальший розвиток суспільства поступово змінював свій напрямок. Від початку своєї історії люди самостверджувались шляхом завоювань, але згодом активність була переорієнтована на сферу економіки й отримала визнання ідея співробітництва, яка потіснила ідею конкуренції. Відповідно змінює свій характер і питання про практичне значення філософії. У XXI сторіччі при обговоренні питання про співвідношення свідомості та буття (в тім числі суспільної свідомості та суспільного буття) як основного питання філософії насамперед слід вести мову про те, як їх гармонізувати, узгодити одне з одним.

Якщо свідомість відповідає буттю, то це означає, що вона досягла істини щодо буття, тобто суцього. Якщо буття узгоджене зі свідомістю, то воно відповідає нашому уявленню про те, яким воно має бути, тобто належному. Практичне завдання людини у цьому світі й полягає в тім, щоб досягти істини про буття, на цій основі побудувати картину належного і відповідним чином змінити буття. Тоді матиме місце гармонія свідомості та буття.

Тепер повернемося до основного питання філософії права. Коли розуміти основне питання філософії права в теоретичному аспекті, то воно збігається з її предметом, яким, на нашу думку, є питання про кінцеві підстави буття права в єдності усіх його аспектів як феномену людського життя. Коли ж підходити до цього питання з практичної точки зору, розглядати філософію права як чинник життя суспільства та особистості, то воно виглядає як питання про співвідношення правосвідомості та буття права. За нашої доби його слід розуміти як питання про роль права у процесах гуманізації усіх відносин в суспільстві, можливість застосування правових методів для цивілізованого, неантагоністичного розв'язання тих найгірших суперечностей, що склались у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Петрова Л.В. Фундаментальні проблеми методології права. – Харків: Право, 1998.
2. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления. – Х.: Право, 2002. – 328 с.
3. Філософія права / О.Г. Данильян, О.П. Дзюбань, С.І. Максимов та ін.; за ред. О.Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009.

ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІВ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРОБЛЕМА ЗАНЕПАДУ АБО НОВИЙ ПІДХІД?

Кушакова-Костицька Н.В.,

професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

На зламі епох все частіше постає питання про «кінець філософії». Дійсно, коли йдеться про добу високих технологій, говорити про набутки чи актуальність філософії у «чистому вигляді» на зразок праць сучасних нащадків марксизму-ленінізму періоду незалежності (на прикладі України) виглядає недоречно. На фоні досягнень сучасної фундаментальної науки філософія, як сказав Шрі Ауробіндо, сприймається нашими сучасниками переважно як «мистецтво розумно говорити про той предмет, в якому нічого не розумієш». Але історія філософії свідчить про те, що починаючи від Піфагора, котрий вперше вжив цей термін (буквальний пер. з гр. «любов до мудрості»), її без будь-якої іронії можна трактувати як вчення про кінцеві причини та трансцендентні основи буття людини у світі.

Часи змінюються, змінюються філософія і філософи, але стверджувати, що має місце «кінець філософії» все ж таки видається зарано. Адже в будь-якому разі залишається філософія як світогляд та історія філософії в її класичному (і, без сумніву, на сьогодні кращому) варіанті: насамперед маються на увазі філософи Стародавньої Греції, Риму, Арабського халіфату, Китаю. Середньовіччя та період Відродження теж дали низку видатних імен, серед яких Джон Ді, Парацельс, Альберт Великий, Роджер Бекон та інші. Ближче до XIX та XX століть, коли наука остаточно перестала бути інтегральною, тобто відбувся процес диференціації за галузями знань: точні науки, природознавчі, гуманітарні, медицина тощо, а філософія стала самостійною і незалежною від інших галузей знань «наукою» (період модерну і постмодерну), цілком автономно виникло питання її практичної користі для суспільства і, звичайно,